

GAT

GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM

Eőri Teréz: Hazánk mezőgazdaságának alakulása az utóbbi fél évszázadban,
különös tekintettel a nyugati régiókra

Lentner Csaba: A magyar lízingpiac sajátosságai és fejlődésének lehetséges
irányai

Samu Mihály: A jog és a gazdaság

Czike László: Az államadósság növekedése

Rétvári László: Természeti erőforrások a (tudomány)politika hullámverésében

Herczeg János: A magyar egészségügy privatizációjának sajátosságai

Fábián Attila: A piaci liberalizáció feltételei Kelet- és Délkelet-Európában

Fonda Ferenc: A gazdaságtudomány szilánkjai

Fonda Ferenc: Értékek és mértékek

2002/1

Társadalomtudományi folyóirat

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Andrásy Adél, Dr. Dézsy József,
Dr. Fecske Mihály, Dr. Gidai Erzsébet (a szerkesztőbizottság elnöke)

Megjelenik félévente

Készült a soproni Felsőoktatásért Alapítvány támogatásával

GT

A szedést Bosnyákovits Józsefné készítette,
a tördelés Takács Eszter munkája.
A nyomtatás 2002 novemberében készült.

Szerkeszti: Kormányosné Aranyi Krisztina

Felelős kiadó: Dr. Gidai Erzsébet
Kiadja a „Prognózis 2000” Alapítvány
ISSN 0865 7823

Tartalom

GAZDASÁG	5
Eőri Teréz: Hazánk mezőgazdaságának alakulása az utóbbi fél évszázadban, különös tekintettel a nyugati régiókra.....	5
Lentner Csaba: A magyar lízingpiac sajátosságai és fejlődésének lehetséges irányai	29
Samu Mihály: A jog és a gazdaság.....	43
Czike László: Az államadósság növekedése	65
TÁRSADALOM ÉS POLITIKA	81
Rétvári László: Természeti erőforrások a (tudomány)politika hullámverésében.....	81
Herczeg János: A magyar egészségügy privatizációjának sajátosságai ..	91
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	114
Fábián Attila: A piaci liberalizáció feltételei Kelet- és Délkelet-Európában	114
RECENZÍÓ	126
Fonda Ferenc: A gazdaságtudomány szilánkjai	126
Fonda Ferenc: Értékek és mértékek.....	130

Fonda Ferenc

Értékek és mértékek

Dr. Lentner Csaba (Szerk.): *Tudományos értékeink*. Tanulmánykötet. Sopron, 2001. Kiadta a Soproni Pénzügy Szakos Egyetemi Hallgatók Szakkollégiuma

Noam Chomsky, a világhírű nyelv/tudományfilozófus mutatott rá több mint hetven év élettapasztalatával és fél évszázados tudományművelési gyakorlattal, hogy: „a modern tudományok a legértékesebb emberi teljesítmények és kultúrincsek közé tartoznak. Mint ilyenek, áldozatos és lelkiismeretes törődést érdemelnek és igényelnek.” Chomsky ezt egy értékvédő és értékmentő, a tudományos tevékenység hitelét féltő, a posztmodern, dekonstrukciós vulgarizmus szélhámosságait leleplező könyv elolvasása után jegyezte meg, gratulálva az „örzöknek”, akik a maguk tudományos örhelyein vigyáznak a strázsán.

A közgazdaság-tudománynak is számos örhelye van, ezeket persze elsősorban nem a szakma posztmodernkedése fenyegeti, hanem egy másfajta, értékmentes, a normatív szempontokat tagadó gazdasági cinizmus, amely pl. Smithre és Ricardóra hivatkozva újklasszikus pozitív közgazdaságtannak hazudja magát. Arról lehet felismerni, hogy mindig az erősebbek segítségére siet, meglehetősen műveletlen és közönséges, amit aztán szellemességnek hisz és hirdet a minden világtájon egyforma közgazdasági bulvárlapjaiban. Ágenseinek nagyjából három fajtája van: azok, akik soha semmit sem mondanak kétséges tekintélyekre, alaptételekre történő hivatkozásokon kívül, olyanok, akik ugyanazon reflexiókat sütik el minden probléma ürügyén, végül, akik másnap már ádáz vitában állnak tegnapi önmagukkal. És teljesen közömbös, hogy rendszerint van titkolt magánvéleményük – hiszen azt sem az igazság mint érték vezérli –, egyszerűen: nem szeretnék becsapni önmagukat.

A soproni közgazdasági műhely közgazdászainak rekrutációja eleve alapvető értékek követésével történt. Ez még a nem szorosan tudósi mun-

kalkodásuk mikéntjében is kifejezésre jutott, ma is látható általános magatartásukban, a munkához, munkatársaikhoz, hallgatóikhoz fűződő viszonyukban. Ez is számít, még ha eszmetörténeti jelentőséget nem is illik tulajdonítani neki az ún. objektív mércék ellenében. Nem mintha a korábbi produkciók, beosztások, címek, rangok, eddig befutott pályák tekintetében a kezünkben tartott tanulmánykötet szerzői hátrányban lennének más, vezető közgazdászokkal szemben. Igaz, hogy a jelen kötet nem firtatja – az egyébként imponáló – publikációs múltat, a kötet tanulmányai így is helytállnak önmagukért és szerzőikért.

Közmondásosan szólva: madarat tolláról, embert barátjáról, tudományos kutatót a témájáról (is) lehet megismerni. Ennél a józanészi formulánál maradva elfogulatlanul mérlegre tehetjük szemlézett könyvünket. A közel négyszáz oldalas kötet, amelyhez Rapcsák András helyettes államtitkár írt előszót, s aki maga is szerepel a kötetben uniós tanulmányával, négy fő részből áll. Az I. fejezet Magyarország és az Európai Unió pénzügyi elemzését nyújtja – kritika és pozitív kifejtések ötvözeteként. Ennek a fejezetnek szerzői egyáltalán nem a piaci fundamentalizmus vagy az EU neofitái, tanulmányaik fő kérdése: lehet-e, érdemes-e, gazdasági/társadalmi deficitek nélkül sikerül-e országunkat az Unióba integrálni. Ebben a fejezetben Gidai Erzsébet és Lentner Csaba nemcsak a csatlakozás nyitott kérdéseivel számol, hanem – főleg Gidai professzor asszony – annak hosszabb távú veszélyeivel is. Balázs Judit és Hoós János kénytelenek számot vetni a globális gazdasági recesszió 21. századi jeleivel, veszélyeivel, prognosztizálható hazai következményeivel. A hangszerelés a nép- és nemzetféltés hangszerelése, amit egyébként Huszti Ernő professzor Széchenyi-interpretációja vezet be. A II. fejezet – miután az első tanulmányai kimutatták, azonosították a problémakörök értékkollúzióit – azt taglalja, mérlegeli, hogy piaccgazdasági körülmények közepette milyen gazdaságpolitikai stratégiák lehetségesek, és hogy ezeknek mi a helyi értékük, rendeltetésük, ha kellő mértékkel alkalmazzák őket...

És nem a szerkesztő szeszélye, hanem tudatos értékszempontja, hogy éppen a gazdaságfejlesztési stratégiákat analizáló fejezetben kaptak he-

lyet a millenniumi évben, a tudomány napján a Közgazdaság-tudományi Kar szervezésében Sopronban előadó külföldi professzorok előadásainak írásos, szerkesztett változatai: Almásy Sándor Ukrajnát, Siegfried Hauser Németországot képviselte. A kötet a freiburgi egyetem intézetigazgatójának vagyongazdaságtani (ingatlanlízingről szóló) előadását német eredetiben tartalmazza. Almásy professzor természetesen nem ukránul elemezte a konferencián az ukrán agrárpolitikát – különös tekintettel az egyéni gazdaságokra, gazdálkodó szervezetekre. Egyáltalán: a regionális gazdaságtani nézőpont uralkodó nézőpont ebben a fejezetben, hiszen a történeti milióból lesűrhető geostratégia (Rétvári professzor cikke Komáromról) és a kárpátaljai regionalizmus gazdasági implikációi (Almási Ludmilla értekezése) a regionális gazdaságtani megközelítés értékeit mutatják fel. Rétvári professzor helyenként a Magyary Zoltán iskola emelkedett hangján szól az olvasóhoz, jelen esetben hozzám is, aki a tatai–komáromi térségben lakom. A Závoti-cikk számomra kenyérkereseti értékű volt, amennyiben statisztikatanár számára épületes – ex professo –, ha „többváltozós regressziószámításról” hall újat, s ha tudja, a neoklasszikus gazdaságtanban már hány-szor visszaéltek és még élnek vissza ezzel a piaci fundamentalisták.

Végül, de nem utolsósorban, a konferenciakötet II. fejezetét Vértesy László bútorigipari innovációs értekezése zárja. Az innovációs állami politikát mértéktartóan bírálva hangsúlyozza: igyekezni kell a hazai bútorigipar uniós versenyképességét biztosító innovációs értékrendet kialakítani, nem pusztán a K+F-szektor támogatni.

Külön szemlélést kíván a *Tudományos értékeink* címmel megjelentetett kötet III., társadalompolitikai fejezete. A XX. század utolsó negyedszázadában, ha jól emlékszünk, mindkét világrendszerben társadalompolitikával volt tele a padlás, noha „ideát” felépült a szocializmus és lerakták a kommunizmus alapjait, „odaát” pedig nem tudott kiteljesedni a „great society”: akkoriban prüszköltek a „human engineer”-ek machiavellizmusától, a „piramismászók” törtetésétől, a „konzumidiotizmus” fertőző bacilusaitól. Pártiskolai disszertációk íródtak pl. Tatabánya társadalompolitikai környezetéről Budapesten, az Ajtósi Dürer soron. Azután

több kiadást kezdett megérni Vincent *Poor Citizens* című műve Nyugaton, Keleten pedig Konrád György látogatója nézte a szocializmus történetét alulnézetben, s keresni kezdték a munkásosztályt – kék vagy fehér gallérban leginkább. És a nagy rétegződés-felmérésekből semmi használhatót nem tudtunk meg.

Tehát: társadalompolitika. Sokan mindjárt a szociális munkás tananyagokra asszociálnak, mondjuk, a jóléti államra, gazdasági megközelítésben, ahol neofreudista gondolatmenetek kereteznek minden, a mikro- és makrogazdaságtanból unalomig ismert görbét, ami csak kiagyálható a Descartes-féle koordináta-rendszer keretein belül. A szerzők, akikre számitani lehet, az amerikai új jobboldal bestseller írói: Hayek, Friedman, de főleg A. Hirschman – utóbbi jobban szereti a görbéket a szegény embereknél. Ez volna (a kétes tisztaságú) főáram (main-stream). Nos, az érték-elvű megközelítés jegyében Menyhay Imre professzor nem is annyira az ár ellen úszik, hanem mintegy kívülről és felülről tekint rá. De hát ő európai és európeér közgazdász-szociológus. Ő még tudja, hogy az értékelvű közgazdaságtan vulgáris fecsegés gazdaságfilozófia és szociológia nélkül. Marxot és Max Weber elidegenedés és elidegenítés ügyben faggatja. Annak érdekében, hogy kimutassa: a monetáris etikátlanság össz-társadalmi következménye a pénzelvonás, a keresletcsökkenés, szegénység. A cikkecske valódi gyöngyszem: úgy mond lényegeset, hogy a divatos Derrida módján nem dekonstruálja Marxot, illetve a már (sajnos) nem divatos Sombart módján nem ironizálja Max Weber abban (amit egyébként Parsons ifjan akceptált!), hogy mennyire is van köze valójában a protestáns etikának a kapitalizmus szelleméhez. Így hát a társadalompolitika itt nem a szegények élettechnikájának manipulálásaként, az ún. morális pánik kezelhetőségeként tematizálódik, hanem axiológiai magaslaton, vulgarizálhatatlanul, ugyanakkor közérthetően – ami persze a további előadók/szerzők szövegeiről is elmondható jó szívvel. Mert Avar László, Samu Mihály ugyan a jogászok nyelvét beszéli, de hazafias érzelmű, citoyen dikcióval. Elvégre jog és gazdaság és nemzetpolitika „vérro-

konok”. A jogász, közgazdász beszédmódja gyakran hasonlítanak egymásra, hatnak egymásra maguk a diszciplinák.

Samu Mihály a békediktátumok nemzetpolitikai jelentőségét világítja meg a nemzetközi jog és nem utolsósorban egy esetleges nemzetközi igazságtétel szempontjából. Tudatában van, hogy persze a nemzetközi jog elvei döntően a hatalmi helyzettől függően érvényesülnek – ám ezt Deák Ferenc szellemét idézve gondolja, nem úgy, ahogyan pl. az internáci, államtalanító antimagyarkodók szokták „állmpolitikai bolyongásaik” (Ausflüge in die Staatspolitik) során. De ez csak a recenzens gonoszkodása – a szerzőktől távol áll az ilyesmi, pláne az, hogy a kritikájuk iróniába, szarkazmusba fordulna. Az értéktudatosságuk a pozitív kifejtést részesíti előnyben: ami nem a tudomány unalma – iskolakerülők számára.

Lakatos Gyula az emberitőke-befektetéseket interdiszciplinárisan vette szemügyre, amennyiben a tudást mint termelési tényezőt gazdasági, pénzügytani mércékkel vizsgálta. A termelő állóalapokkal legalábbis egyenértékűnek veszi hazánk meglévő képzettségi alapjait, mely utóbbiak kvantifikálhatók, minőségi ismérvek szerint tagolhatók, értékelhetők. Az emberi beruházás értékének mérésére több praktikus mutatót alkalmazhatunk, mutat rá Lakatos, ezek között első helyen a képzési ráfordítások állnak. A nevelési-oktatási ráfordítások finanszírozása állami, családi, ha úgy tetszik, nemzeti ügy – à la Széchenyi István. És itt a tanulói GDP-kiesésekkel éppúgy kell számolni, mint a munkanélküliek, korosabbak szervezett gazdasági kirekesztése miatti GDP-kieséssel. Ám nem jó közgazdász az, aki mindennek tudja az árát, de semminek nem akarja ismerni az értékét: a közgazdásznak szociológusként is HUMAN TÖKÉNEK kell tekinteni az emberi tőkét, nem pedig HUMAN TÖKÉNEK. Ha létezik ama bizonyos alkotmányos piacgazdaság. Az általam egyébként nem kedvelt Hayek úr hasonló összefüggésben szögezte le: „aki csak közgazdász, az nem jó közgazdász.” A hatékonyság oltárán nem áldozhatjuk fel a gazdaságpolitika értékmegetartó, értékörző és értékteremtő értelmét. Ezt azért szükséges leszögezni, mert a közgazdászszakbarbár (mint törtető pénzvadász) a maga „értékmentes” társadalom-

technológusi garázdálkodásával rengeteg kárt okozhat a szakma valódi értékei, rendeltetésének ismerete nélkül. A kötet szerzői közgazdákat akarnak jóra és szépre tanítani. Igazat mondván – ami az értékelvű gondolkodók számára nem az ún. „valósággal kibékülést” jelenti.

A tanulmánykötet joggal viseli a *Tudományos értékeink* címet, hiszen még olyan témák igényes elemzését sem mulasztja el, mint az Európa-eszme (Fáyné angol nyelvű előadása), illetve a környezetvédelem kérdésköre (Széchezy Béla német nyelvű tanulmánya).

A mellékletek Rétvári professzor regionális tanulmányát egészítik ki nagyon igényesen, továbbá megtudhatjuk – a lehető legrövidebben –, hogy a 2000, illetve 2001 novemberében tartott konferencia főszereplői milyen tudományos fokozat birtokában, milyen tudományos „örhelyen” szolgálják a tudományt, kivált a közgazdaság-tudományt, amely, ellentétben Mill véleményével, néha nem lehangoló (dismal), hanem – szeretnénk hinni – felemelő és mindannyiunk felemelkedését szolgáló tudomány.